

Beogradska filharmonija
Sezona 2021/22
Baš smo vas se uželeli

Petak, 25. februar 2022.

Gabrijel Felc

Akiho Cuđiji, sopran

Aleksandra Jangel, sopran

Benjamin Glaubic, tenor

Lukas Zinger, bas

Češki filharmonijski hor iz Brna

Sofija Gubajdulina

Poema-bajka

Trajanje: oko 12 minuta

Anton Vebern

Pet komada op. 10

Urbild. Sehr ruhig und zart

Verwandlung. Lebhaft und zart bewegt

Rückkehr. Sehr Langsam und äußerst ruhig

Erinnerung. Fließend, äußerst zart

Seele. Sehr Fließend

Trajanje: oko 6 minuta

—

Wolfgang Amadeus Mozart

Misa u ce-molu K. 427/417

I. Kyrie

Kyrie eleison

II. Gloria

Gloria in excelsis Deo

Laudamus te

Gracias agimus tibi
Domine Deus
Qui tollis
Quoniam tu solus
Jesu Christe
Cum Sancto Spiritu
III. *Credo*
Credo in unum Deum
Et incarnatus est
IV. *Sanctus*
Sanctus Dominus
Osanna in excelsis
V. *Benedictus*
Benedictus qui venit
Osanna in excelsis

Trajanje: oko 55 minuta

Pred kraj 2021. godine u svetu je obeležen veliki jubilej kompozitorke **Sofije Asgatovne Gubajduline** (1931), njen 90. rođendan, jedne od danas najpoznatijih autorki čija dela izvode renomirani ansambli širom sveta i izdaju najveće izdavačke kuće. Rođena u tatarsko-ruskoj porodici u Tatarskoj republici, školovala se na konzervatorijumu u Kazanju, a zatim i u Moskvi u klasi Šebalina. Veliki uticaj na njena prva dela imali su savremenici Alfred Šnitke i Edison Denisov, sa kojima je činila tzv. Moskovsku avangardu, ali je Gubajdulina uspela da stvori svoj sopstveni muzički jezik zahvaljujući krugu prijatelja muzičara za koje je pisala isprobavajući tehnike improvizacije i akustičke eksperimente. Od kasnih sedamdesetih u njenom opusu očigledno je priklanjanje religioznim temama, koje nije dobro prihvaćeno u tadašnjem Sovjetskom Savezu, ali je mnogo više iznenadilo pogrešno tumačenje njene estetike na Zapadu. Najpoznatija njena ostvarenja su Klavirski koncert *Introitus*, Violinski koncert *Ofertorijum*, koji je proslavio Gidon Kremer, *Aleluja* za hor i orkestar, Koncert za violončelo, napisan za Mstislava Rostropoviča, *Pasija po Jovanu* za soliste, hor i orkestar, između ostalih. Od propasti Sovjetskog Saveza Gubajdulina živi u Nemačkoj gde i dalje veoma aktivno komponuje.

Poema-bajka je nastala 1971. godine kao porudžbina za program Moskovskog radija za decu prema bajci *Mali komad krede* češkog pisca Mazureka, koji se danas izvodi samostalno. Namenjena je malom orkestarskom sastavu bez limenih duvača, a sa istaknutom sekcijom udaraljki, a kao i mnoga druga instrumentalna ostvarenja Gubajduline ima programski sadržaj. Interesantne kombinacije instrumentalnih boja, upečatljive disonance i harmonski sklopovi, kao i istaknuta perkusivna tehnika gudačkih instrumenata nagoveštavaju njena kasnija remek dela.

O svom delu kompozitorica je napisala: „*Mnogo sam volela bajke i čini se veoma simboličkom sudbina umetnika stvarajući izrazito lični odnos sa ovim delom. Glavni lik ove bajke je mali komad krede za pisanje na tabli. On sanja da crta božanstvene zamkove, predivne vrtove sa paviljonima i more. Ali, kako dani prolaze, on je primoran da piše dosadne reči, brojeve i geometrijske slike na tabli, i radeći tako postajao je sve manji i manji nasuprot deci, koja su svakim danom sve više rasla. Postepeno je u očaju komad krede gubio nadu da će mu biti dozvoljeno da nekad nacрта sunce ili more. Uskoro je postao toliko mali, da više nije mogao da se koristi u školi, pa su ga bacili. Nakon toga, kredo se našla u potpunom mraku pomislivši da je umrla. Ta tama smrti, međutim, ispostavila se kao dečakov džep. Dečja ruka iznela je kredo na svetlo dana i počela da crta dvorce, vrtove sa paviljonima i more sa suncem na pločniku. Kredo je bila toliko srećna da nije ni primetila kako nestaje u crtanju ovog predivnog sveta“.*

Počeci stvaralaštva kompozitora Druge bečke škole, Šenberga i nešto mlađih, Berga i Veberna snažno su bili oslonjeni na tekovine poznih romantičara Malera, Štrausa i Vagnera. Primarno posvećen studijama muzikologije kod istaknutog pedagoga Gvida Adlera, **Anton Vebern** (1883-1945) je ipak veliki deo svojih ambicija usmerio na komponovanje. Godine 1904, u svojoj 21. godini postao je prvi privatni student već poznatog Šenberga, samo devet godina starijeg od njega. Prvi savet mlađem kolegi bio je da izbegava velike ansamble, te je Vebern pod budnim okom mentora napisao oko 50 kompozicija uglavnom za male kamerne ansamble.

Pet komada op. 10 komponovani su u razmaku od dve godine, br. 1 i 4, 1911. godine, a ostali 1913. godine. To su poslednji komadi koje je Vebern napisao pre preuzimanja dvanaestonskog principa. Kompozitor je dirigovao premijernim izvođenjem tek 1926. godine, više od deset godina nakon nastanka dela, u Cirihu na festivalu Međunarodnog društva savremenih kompozitora. Verovatno je kritičarima bilo potrebno to vreme da razumeju Verbernovu muziku, tako da su pohvalno, čak i oduševljeno pisali o Pet komada, a neki su kompozitora nazvali i „istinskim muzičkim pesnikom“. Ovaj koncert doneo mu je međunarodni uspeh, najveći u karijeri.

Po jedan izvođač svakog duvačkog i gudačkog instrumenta i nekoliko neobičnih instrumenata – harmonijum, mandolina, gitara, čelesta, zvona i kravlja zvona, koji se tumače kao uticaj Malerove Šeste, Sedme i Osme simfonije, nikada ne nastupaju u zajedničkom zvuku. Ovde je sve smanjeno do minimuma, pa čak i forma. Četvrti komad traje samo šest taktova, i najkraći je komad koji je Vebern ikada napisao. Nema tematske, niti harmonijske povezanosti. Princip melodije tonskih boja koji je učio od Šenberga je veoma dosledno primenjen sa primerima istih tonova koji su u nizu izloženi u deonicama različitih instrumenata ili njihovim kombinacijama što rezultira delikatnim zvukom. U prvom planu su tako čiste muzičke komponente: tonovi, intervali, ostinato, ritam, akcenti, dinamika i tonska boja.

Dva najveća ostvarenja duhovne muzike **Wolfgang Amadeus Mozart** (1756-1791) je ostavio nezavršenim. I dok je *Rekvijem*, kao njegovo poslednje delo, postao planetarno poznat, Misa u ce-molu K. 427/417 ostala je u njenoj senci. Zajedno sa *Rekvijemom*, Misa u ce-molu ima kulturni status zbog svoje monumentalnosti, ali i zbog nekompletnosti i misterije koja obavlja ovo delo.

U velikom naponu stvaralačke snage i na vrhuncu karijere, Mozart se 1781. godine preselio iz Salzburga u Beču gde je bio oslobođen stega pisanja za crkvene potrebe i dobio slobodu da piše druga svetovna dela. Naredne godine, Mozart je završio operu *Otmica iz saraja*, *Hafner* simfoniju, tri klavirska koncerta KV 413-415, i prva dva kvarteta koja je posvetio Hajdnu – sva ostvarenja puna života, sreće i veselog raspoloženja. To je i razumljivo jer je za Mozarta to bio najsrećniji period života kada je upoznao Konstancu i verio se sa njom bez pristanka oca. Upravo tada, započeo je Misu u ce-molu, koja se izdvaja mračnom atmosferom i grandioznošću. Zbog toga, pravi razlog nastanka ove mise predstavlja nepoznanicu, ali se pretpostavlja da je to bio čin poniznosti pred ocem i molba da je prihvati, prilikom njihovog prvog zajedničkog dolaska u Salzburg.

Zapravo, Mozart nije napisao celu misu, a na prvom izvođenju 26. oktobra 1783. godine, nedostajući delovi su pozajmljeni iz drugih odgovarajućih dela liturgijske prakse. Izvođački sastav je bio impozantan: dva soprana, tenor, bas, dupli hor i orkestar. Pretpostavlja se da je kompozitor tom prilikom svirao orgulje, a Konstanca pevala deonicu prvog soprana. Premijera je bila u crkvi Sv. Petra u Salzburgu, što je postalo tradicija i Salzburškog festivala na kojem se svake godine izvede na istoj lokaciji.

Ipak, pravi razlog bila je Mocartova skrivena želja da bude prihvaćen i cenjen kao veliki prethodnici Bah i Hendl. Kako se tih godina, i pored ogromne produkcije, borio sa stvaralačkom krizom i skrivenom željom da bude prihvaćen u bečkim salonskim krugovima gde se izvodila isključivo savremena muzika, njegov spas je predstavljalo posezanje za monumentalnim delima baroknih majstora čije je tehnike ponovo oživeo. Bahov uticaj se tako vidi u pojedinim segmentima Mise, posebno duplom horu *Qui tollis* i duploj fugi *Cum Sancto Spiritu*.

Rekonstrukcija nedostajućih delova započela je tek početkom XX veka zahvaljujući nemačkom muzikologu Alojzu Šmitu. Od tada do danas, veliki deo *Creda* i čitav *Agnus Dei* zaokupili su veliki broj naučnika, koji su ostavili preko deset verzija. Za *Et incarnatus est*, Mocart je zapisao deonice glasova, drvenih duvačkih instrumenata i basovsku liniju, dok su gudački instrumenti, kao i drugi hor odseka *Osanna*, napisali redaktori na osnovu ostalih orkestarskih deonica.

Danica Maksimović